

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

НІКОЛАЙЧУК Дмитрій Олександрович

УДК: (477.41)+06.041 «1860/1917»

**КИЇВСЬКА ГУБЕРНСЬКА АДМІНІСТРАЦІЯ (1860-ті – 1917 рр.):
ПОВНОВАЖЕННЯ, СТРУКТУРА, КАДРОВИЙ СКЛАД**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України.

Науковий керівник:

доктор історичних наук, професор
РУБЛЬОВ Олександр Сергійович,
Інститут історії України НАН України,
вчений секретар, завідувач відділу історії
державного терору радянської доби.

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, професор
КОЛЯДА Ігор Анатолійович,
Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова,
професор кафедри методики
навчання суспільно-політичних
дисциплін і гендерної освіти;

кандидат історичних наук
ІЛЬНИЦЬКИЙ Ігор Васильович,
ДВНЗ «Калуський політехнічний коледж»,
викладач-методист.

Захист відбудеться «21» грудня 2018 р. о 12:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.235.01 в Інституті історії України НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту історії України НАН України (01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4).

Автореферат розіслано « 15 » листопада 2018 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук, професор

О. І. Гуржій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. На початку третього тисячоліття в Україні творення демократичної правової держави відбувається в умовах складних економічних і суспільно-політичних процесів. Надзвичайно вагомим значення набуває питання децентралізації, відмови від радянської тоталітарної системи управління і пошуку нових моделей організації державної влади та місцевого самоврядування, механізмів взаємодії між центром і регіонами. Все це актуалізує вивчення історичного досвіду функціонування системи державного управління та врегулювання відносин між владою й місцевим самоврядуванням. Таке теоретичне переосмислення минулого може посприяти пошуку ефективних методів регіонального управління, розв'язанню протиріч, які останніми роками загострили суспільно-політичну та економічну ситуацію в Україні, виробленню науково обґрунтованих підходів до створення нової моделі територіальної організації влади, котра б відповідала викликам часу і потребам суспільства.

Вивчення функціонування та діяльності київської губернської адміністрації (1860-ті – 1917 рр.) дозволяє доповнити наукові знання щодо особливостей управління українськими губерніями, відтворити цілісну картину самодержавної політики у сфері регіонального адміністрування, вивести у нову площину осмислення місця й ролі чиновників у впровадженні державної політики Російської імперії.

Отже, вивчення механізмів функціонування апарату місцевого управління набуває особливої суспільної ваги та важливого наукового значення і зумовлює **актуальність дослідження**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у межах планової теми НДР відділу історії України XIX – початку XX століття: «Міста України модерної доби (кінець XVIII – початок XX ст.): населення, господарство, культурне середовище, форми управління» (державний реєстраційний номер 0113U007386).

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей функціонування, структури, кадрового складу київської губернської адміністрації як складової системи управління українськими губерніями Російської імперії.

Відповідно до заявленої мети визначено такі наукові **завдання**:

- з'ясувати стан наукової розробки теми, концептуальні засади та фактологічні пріоритети історіографії;
- класифікувати джерела, встановити їхню репрезентативність, окреслити методологічний інструментарій дослідження;
- визначити основні етапи становлення та розвитку управлінських інститутів київської губернської адміністрації;
- проаналізувати організаційно-правові засади, принципи функціонування київської губернської адміністрації;

- дослідити кадровий склад, охарактеризувавши суспільно-професійний портрет чиновницьких категорій;

- окреслити перспективні напрями подальшого вивчення функціонування губернської адміністрації (структури, кадрового складу) у системі управління українськими губерніями та сформулювати рекомендації для удосконалення моделі державної влади на місцях в сучасній Україні.

Об'єктом вивчення є місцеві адміністративні установи в системі управління українськими губерніями у складі Російської імперії в 1860-ті – 1917 рр.

Предмет дослідження – організаційна структура, кадровий склад, суспільно-професійний портрет чиновників київської губернської адміністрації (губернське правління, канцелярія губернатора).

Хронологічні рамки охоплюють період з 1860-х рр. по березень 1917 р. Нижня межа обумовлена «добом великих реформ», яка змінила систему функціонування апарату самодержавної влади та створила передумови для формування ефективних механізмів організації державного управління в українських губерніях. Верхня межа визначається ліквідацію імперських органів влади на місцях, згідно з постановою Тимчасового уряду (від 4 березня 1917 року).

Географічні рамки охоплюють територію Київської губернії, яка складалася з 12-ти повітів (Київський, Бердичівський, Васильківський, Звенигородський, Канівський, Липовецький, Радомишльський, Сквирський, Таращанський, Уманський, Черкаський, Чигиринський).

Методологічну основу дисертації становлять принципи історизму, об'єктивності, плюралізму, системності наукового аналізу. Для реалізації поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових і конкретно-історичних методів: історичний, структурно-функціональний, регіональний, проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, історико-генетичний, біографічний, просопографічний, статистичний.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена змістом і сукупністю поставлених завдань і шляхами їхнього розв'язання. У роботі:

вперше

- у науковий обіг уведено ряд невідомих досі архівних матеріалів, що стосуються історії управління українськими губерніями у складі Росії;

- проаналізовано процес функціонування київської губернської адміністрації у період 1860-х – 1917 рр., її структуру, кадровий склад, повноваження та місце окремих губернських інститутів у системі управління Київською губернією;

- досліджено особливості кадрового забезпечення київської губернської адміністрації, кількісний склад її чиновників;

- встановлено персональний склад – чиновників київської губернської адміністрації;

- відтворено суспільно-професійний портрет категорій чиновників київської губернської адміністрації (від канцеляристського чиновника до цивільного губернатора);

- встановлено роки інституалізації та ліквідації інститутів київської губернської адміністрації (цивільного губернатора, губернського правління та його підрозділів, канцелярії губернатора);

- з'ясовано зміни у структурі і кадровому складі київського губернського правління та канцелярії київського цивільного губернатора;

- визначено поступове розширення повноважень київського губернатора, віце-губернатора, губернського правління, канцелярії губернатора, зростання їхньої ролі в упровадженні імперської політики на місцях;

- охарактеризовано взаємини окремих представників влади Київської губернії з українськими національно-культурними діячами.

уточнено:

- факти біографій київських губернаторів та київських віце-губернаторів, начальників канцелярій губернатора та київського губернського правління;

- структуру київського губернського правління та чинники, що впливали на її зміну;

- повноваження чиновників київської адміністрації;

набули подальшого розвитку:

- дослідження структурно-функціональної характеристики місцевих органів державної влади та управління російського самодержавства в Україні.

Практичне значення очікуваних наукових результатів полягає у можливості використання її матеріалів і висновків під час подальшого наукового опрацювання різних аспектів адміністративно-управлінської політики російського самодержавства, створення узагальнюючих праць з історії України, розробки і викладання спецкурсів у вищій школі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи були обговорені на засіданнях відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України. Результати дослідження оприлюднено на 6 міжнародних, 11 всеукраїнських конференціях й 2 круглих столах: VII Всеукраїнські драгоманівські читання молодих істориків « Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (16 грудня 2015 р., Київ); III Міжнародна науково-практична конференція «Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності» (12-13 лютого 2016 р., Одеса); Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього» (25-26 березня 2016 р., Київ); Міжнародна науково-практична конференція «Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у XXI ст.» (1-2 квітня 2016 р., Київ); XIX Всеукраїнська науково-практична конференція « Молодь,

освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції» (21 квітня 2016 р. Київ); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи» (22 квітня 2016 р., Суми); Круглий стіл «Кирило-Мефодіївське товариство: історична спадщина та сучасність» до 170 річчя заснування (24 травня 2016 р., Київ); Круглий стіл «Українська ідентичність в Російській імперії (1860-ті – початок XX ст.): до 140-х роковин Емського указу» (31 травня 2016 р., Київ); Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «Черкаський історичний симпозіум: присвячений 150-річчю від дня народження Михайла Грушевського» (22 вересня 2016 р. Черкаси); Міжнародна наукова конференція «Іван Франко у творенні української національної ідентичності» (15 вересня 2016 р., Київ); XIV Всеукраїнська наукова історико-красназнавча конференція «Українське красназнавство в соціокультурному просторі: історичні ретроспекції та виклики сучасності: до 160-річчя від дня народження Івана Франка та 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського» (25 листопада 2016 р., Київ); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми історії XIX – початку XX ст. та особливості її викладання в середній школі» (28 березня 2017 р., Київ); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи» (30 березня 2017 р., Суми); Міжнародна наукова конференція «Микола Костомаров і Україна» (16-17 травня 2017 р., Київ-Прилуки); Міжнародна наукова конференція «Українська нація у боротьбі за збереження ідентичності 1917-2017 рр.: до 100-річчя УНР» (19 жовтня 2017 р. Київ); Всеукраїнська науково-практична конференція «Українське військо: сучасність та історична ретроспектива» (1 грудня 2017 р., Київ); Міжнародна науково-практична конференція «VI Міждисциплінарні гуманітарні читання» (22 грудня 2017 р., Київ); VIII Всеукраїнські драгоманівські читання молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (27 квітня 2018 р., м. Київ); Конференція молодих учених «Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених» (17 травня 2018 р., м. Київ); Наукова конференція «Волинь у роки Української революції 1917 – 1921 рр.» (4-5 жовтня 2018 р., Луцьк).

Публікації. Зміст дисертації відображено у 24 публікаціях: 3 з яких опубліковані у виданнях, що індексують міжнародні науково-метричні бази даних, 7 – у фахових виданнях, що входять до «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», 8 – у збірниках наукових праць і матеріалах наукових конференцій, 5 – у інших виданнях.

Перспективи подальшого дослідження. Обрана тема є багатоаспектною, наявний фактологічний масив матеріалів у фондах архівів дозволяє вивчення проблеми співіснування й взаємин імперських

губернських інститутів влади з Гетьманщиною, Другою Малоросійською колегією; прослідкувати еволюцію губернських органів державної влади у період 1917-1921 рр.; проаналізувати взаємини губернської адміністрації з органами місцевого самоврядування (земствами, міськими думами, дворянськими зібраннями тощо). А тому обсяг і рамки кандидатської роботи не дозволяють повною мірою, як того б хотілося, відобразити та інтерпретувати весь той матеріал. Тому означена тема неодмінно має знайти відображення у окремому дослідженні.

Структура дисертаційного дослідження. Тема, об'єкт, предмет і завдання визначили його внутрішню структуру, яка складається з вступу, основної частини (3 розділи та 9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Виклад основного змісту становить 175 сторінок, загальний обсяг праці становить 243 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт і предмет наукового вивчення, хронологічні й територіальні межі, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне та теоретичне значення дисертації, відображено апробацію її результатів. Досліджуючи етапи становлення та функціонування київської губернської адміністрації, автор у тексті дисертації дещо відходить від обумовлених хронологічних та географічних меж, прагнучи висвітлення проблеми у загальному історичному контексті.

У першому розділі **«Історіографія, джерела та методи дослідження»** висвітлено напрацювання попередників, подано аналіз архівних і опублікованих матеріалів, обґрунтовано обраний теоретичний підхід, окреслено принципи та методи наукового пошуку.

У підрозділі 1.1. *«Стан дослідження теми»* охарактеризовано як методологічні і фонові праці періоду XIX – початку XX ст., так і розглянуто основні напрями та тенденції наукових пошуків із визначеної тематики у дорадянський (60-ті рр. XIX ст. – 1917 р.), радянський (20-ті - кінець 80-х рр. XX ст.) та сучасний (від початку 1990-х рр.) періоди.

Історіографія дорадянського періоду має джерельну цінність, оскільки представлена роботами чиновників та правників, що брали участь у виробленні тогочасних управлінських моделей (І. Андрієвський, І. Блінов, В. Гессен, О. Градовський).

Аналіз історіографії радянського періоду засвідчив обмеженість тематики наукового пошуку вчених, що насамперед обумовлено ідеологічними факторами та абсолютним домінуванням марксистсько-ленінської методології. Разом з тим, доробок радянських вчених (М. Дубенцова, П. Зайончковський, П. Зирянов, М. Рум'янцева, Л. Шепелев, М. Шумілов) забезпечив можливості продовжити комплексне вивчення питання функціонування губернської адміністрації уже на сучасному етапі розвитку історичної науки.

У сучасній українській історіографії вчені досліджували різні аспекти функціонування губернських органів влади. Так, історію становлення та функціонування інституту «губернатора», особовий склад цього інституту в українських губерніях розглянули у своїх працях Ю. Войтенко, В. Желізняк, Л. Кудрявцев, Л. Левченко, М. Рибаків, О. Романцов, В. Шандра; проблему функціонування «губернського правління», як інституту імперської губернської адміністрації у системі адміністративно-територіального апарату місцевої влади вивчали М. Бармак та О. Маркевич; питання організації діяльності канцелярії губернатора проаналізовано у роботах О. Маркевич, А. Олененко, О. Романцова; проблемі організації функціонування місцевих органів імперської державної влади та управління присвячено наукові студії М. Білоконь, О. Гуржія, І. Ільницького, О. Маркевич, А. Скрипника; аналізу взаємодії імперської губернської адміністрації з органами місцевого самоврядування розглянуто у статтях та монографіях Ю. Глизя, О. Мельничук, Ю. Нікітіна, О. Огієнко, В. Шандри; питання біографістики та просопографії розробляли І. Коляда, В. Гудима, В. Мазур, О. Рудюк; характеризують суспільно-професійний портрет чиновників губернської адміністрації М. Бармак, В. Володько, С. Дегтярьов, В. Молчанов, В. Шандра, М. Ярошенко, окремі аспекти соціально-економічної, національної та культурно-освітньої діяльності київських губернаторів висвітлювали О. Анісімов, М. Казьмирчук, А. Черепанова, питання адміністративно-територіального устрою українських губерній у складі Росії розглянули М. Бармак, Я. Верменич, Б. Галь, І. Савенко.

Проблему функціонування інституту губернської адміністрації також розглядали зарубіжні науковці, які у дисертаційній роботі виділені в окрему групу, визначено здобутки української діаспори, західноєвропейської історіографії та сучасної російської. В історіографії української діаспори варто виокремити роботи З. Когута, І. Лисяк-Рудницького, Р. Шпорлюка, а також напрацювання таких представників західноєвропейської історіографії, як: Е. Амбургер, Д. Бовуа, С. Беккер, Д. Орловські, В. Серчик. Сучасні російські історики вивчають різні аспекти функціонування органів місцевої влади: інститут губернатора (Г. Алексушин, В. Кононов, Л. Лисенко, С. Любичанковський, А. Манько, Н. Матханова, А. Минаков, Ц. Михеева, М. Шумилов), інститут губернського правління (С. Любичанковський), історію регіонального (губернського) управління в Російській імперії (Л. Лаптева, С. Любичанковський, В. Маратсанов, О. Морякова).

Окрему групу спеціальних праць становлять студії з історії державного управління, в яких здійснено аналіз механізму функціонування губернської адміністрації в українських губерніях Російської імперії й комплексно розглянуто проблему функціонування різних установ вищої імперської влади в українських губерніях, зокрема: Чернігівській – Р. Воробей, Харківській – В. Грицак, С. Посохов, О. Яриш, а також досліджено деякі аспекти діяльності окремих інститутів губернської

адміністрації та їхньої взаємодії з органами місцевого самоврядування (Л. Євтушенко, О. Євтушенко, О. Марченко, О. Рудик).

Історико-правові аспекти функціонування губернської адміністрації в українських губерніях Російської імперії висвітлюють роботи з проблем історії держави та права України. Серед них слід виділити науковий доробок таких авторів, як: М. Білоконь, О. Іщенко, А. Козаченко, О. Самойленко.

Отже, незважаючи на широкий комплекс напрацювань, у яких проаналізовано та висвітлено історію становлення, етапи розвитку, функціонування механізму управління українськими землями у Російській імперії, проблема історії київської губернської адміністрації упродовж другої половини XIX – початку XX ст. є суспільно важливою в умовах процесів державотворення в Україні, реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіальної реформи, необхідністю децентралізації вертикалі влади. Ця проблема є науково значимою й потребує подальшого комплексного аналізу й характеристики особливостей та специфіки етапів формування губернської адміністрації у контексті інкорпорації Правобережної України до складу Росії.

У підрозділі 1.2. *«Джерельна база»* визначено і проаналізовано основні масиви архівних і опублікованих документів.

В основу розподілу наявних джерел покладено видовий принцип з використанням спеціальних класифікаційних ознак, пов'язаних із специфікою вивчення обраної проблематики, за яким можна виокремити наступні групи: 1) архівні документи; 2) законодавство Російської імперії у сфері діяльності адміністративно-управлінської системи, нормативно-правові акти та розпорядження імператора та МВС, яким безпосередньо були підпорядковані губернські управлінські інституції; 3) довідково-статистичні видання; 4) періодичні видання; 5) мемуари та спогади; 6) візуальні 7) художні твори; 8) інтернет-ресурси.

Найважливішими джерелами для розкриття заявленої проблеми є діловодна документація канцелярії київського губернатора, київського губерньського правління, київського, подільського та волинського генерал-губернатора, що зберігаються у Державному архіві Київської області та Центральному державному архіві України, у м. Києві. Використання матеріалів цих архівів дозволило охарактеризувати функціонування київської губернської адміністрації та вперше представити науковому загалу значну кількість нових архівних документів, зокрема, матеріали, що висвітлюють діяльність інститутів київського губернатора та київського губерньського правління, канцелярії київського губернатора, чиновників київської губернської адміністрації. Серед них виділяємо: звіти чиновників, формулярні списки, статистичні відомості, законодавчі акти тощо. Більшість нормативно-правових актів, що визначали структуру, функції та повноваження київської губернської адміністрації, вміщено в офіційних виданнях Повного зібрання законів Російської імперії.

Залучення до дослідження офіційних універсальних довідкових видань («Пам'ятні книги», «Списки», «Адрес-календарі», «Збірки», «Огляди губерній»), упорядниками яких були етнографи, краєзнавці, київський губернський статистичний комітет, дозволили комплексно та різнопланово розкрити кадрове забезпечення функціонування київської губернської адміністрації.

Вагоме місце в роботі займають так звані «его-джерела». Зокрема це мемуари вищих посадових осіб держави та київської губернської адміністрації, сучасників подій – О. Афанасьєва-Чужбинського, О. Гірса, П. Курлова, В. Новицького, О. Половцова, В. Сухомлинова, П. Селецького, Г. Честахівського, С. Ярона. Враховуючи певний суб'єктивізм цього виду джерел автор також використав листування, копії офіційних документів, вирізки газет, статистичні відомості, їхній аналіз та коментар.

До окремої джерельної групи ми відносимо адміністративні будівлі Київської губернії (будинки присутствених місць, канцелярія київського губернатора), художні портрети та фото представників київської губернської адміністрації (київських губернаторів, київських віце-губернаторів, окремих чиновників), які об'єднуємо у візуальні джерела. Використання джерел цієї групи дозволило нам визначити специфіку канцелярської роботи чиновників київського губернського правління, канцелярії київського губернатора, губернських присутностей, комітетів, комісій, більш ґрунтовно охарактеризувати суспільно-професійний портрет окремих чиновницьких груп.

Використання художньої літератури, науково-популярних та художніх фільмів під час написання дисертаційного дослідження дозволило більш повно відобразити ментальності тогочасного губернського чиновницького середовища, специфіку роботи окремих чиновницьких груп, ставлення митців до представників київського імперського чиновництва.

У підрозділі 1.3 *«Теоретико-методологічні засади»* розкрито понятійний апарат і підходи до роботи. Під час розробки теми дисертації враховано відповідні методологічні принципи, що забезпечили послідовність і системність наукової студії, практичне пізнання об'єкта. Теоретичною базою дослідження став системний підхід, реалізований на основі загальноприйнятих у сучасній українській історичній науці принципів історизму, багатовимірності, об'єктивності, всебічності. Для вирішення визначених завдань застосовано загальнонаукові, спеціально-історичні методи та методи суміжних наук. Автор методами дефініцій визначає поняття «губернська адміністрація». Так, «губернська адміністрація» – це регіональна складова механізму губернської влади у системі імперського управління, яка являла собою безпосередньо підпорядковану імператорській владі та вищим імперським органам і установам чітко структуровану сукупність вищих посадових осіб краю (губернатор, віце-губернатор), державних адміністративних колегіальних органів місцевого управління (губернське правління), організаційно-

координаційних виконавчих установ (канцелярія губернатора, канцелярія губернського правління), що забезпечували виконання державно-управлінських рішень органів центральної влади на місцях.

Застосована методологія дозволила висвітлити означену тему та запропонувати власні висновки, а представлені у дисертації підходи, принципи і методи дослідження зумовили структуру роботи, логіку викладу матеріалу, науковість результатів.

Другий розділ **«Київська губернська адміністрація в системі територіального управління Російської імперії»** складається з трьох підрозділів, у яких визначено етапи розвитку управлінських інституцій Київської губернії, її окремих структурних підрозділів, розкрито їхні організаційно-структурні аспекти функціонування.

У підрозділі 2.1. *«Інститут губернатора»* охарактеризовано повноваження та функції київського губернатора. Встановлено, що упродовж другої половини XIX – початку XX ст. інститут київського губернатора пройшов період завершення процесу остаточного утвердження й оформлення у системі імперського управління українськими землями, й включав такі етапи: 1837 рр. – 1864-1866 рр. – законодавче оформлення повноважень та адміністративних функцій київського губернатора; 1864-1866 рр. – 1903-1907 рр. – подальша інституалізація посади київського губернатора в умовах централізації управління імперією; 1906-1907 рр. – 1914 р. – спроби трансформації інституту київського губернатора в умовах утвердження конституційно-монархічної моделі; 1914-1917 рр. – наділення київського губернатора особливими повноваженнями за умов воєнного часу. У підрозділі охарактеризовано нормативно-правові акти, які визначали механізми функціонування та повноваження інституту губернатора, проаналізовано вплив суспільно-політичної ситуації у державі та губернії на їх зміну.

Основні нормативно-правові акти, які визначали структуру, функції, склад, механізми діяльності київського губернського правління викладено у підрозділі 2.2. *«Губернське правління»*.

Губернське правління як інститут державної влади російського самодержавства в українських губерніях був вищим губернським колегіальним виконавчим органом державної влади, підпорядкованим безпосередньо імператору та Сенату, сфера повноважень якого охоплювала усі напрями управління губернією; його головуючим був або генерал-губернатор, або губернатор. Цей колегіальний орган виступав ланкою управління між вищою державною владою та місцевими органами державної влади й управління в губернії (повітах). При цьому губернське правління, по відношенню до губернатора, не було самотійним у своїй діяльності під час вирішенні питань життя краю, оскільки вони разом складали єдину імперську інституцію в системі державної влади на місцях. Губернське правління, очолюване губернатором, охоплювало всі сфери життя губернії. Хоча його керівником і головою був губернатор, проте існувала певна самотійність цього органу у прийнятті рішень та реалізації

владних повноважень. Підпорядковуючись безпосередньо імператору і Сенату, київське губернське правління як колегіальний адміністративний та організаційно-розпорядчий орган являло собою досить ефективну, хоча й забюрократизовану, місцеву імперську інституцію російської самодержавної влади у Київській губернії, формування якої пройшло етапи становлення (1775-1836 рр.), організаційного оформлення губернського правління (1837-1859 рр.), остаточного оформлення губернського правління в системі імперського управління українськими губерніями (1859-1875 рр.), подальшого удосконалення (1876-1919 рр.).

У підрозділі 2.3. *«Вице-губернатор. Канцелярія київського губернатора»* розкрито роль та місце в управлінні губернією вице-губернатора, канцелярії київського губернатора.

У структурі губернської адміністрації другою важливою посадовою особою, формально поступаючи по старшинству в ієрархії місцевої імперської влади був вице-губернатор – перший і безпосередній помічник губернатора та у разі відсутності, хвороби або звільнення останнього виконував його обов'язки. Розглянуто повноваження вице-губернаторської посади, його місце у системі місцевого управління. Висвітлено особливості функціонування цієї посади у Київській губернії.

Важливе місце в системі губернської адміністрації, поряд з інститутом губернатора, займав виконавчий орган у системі органів влади та управління – «канцелярія губернатора», який став дієвим виконавчим органом у системі органів влади та управління губернського рівня, що здійснював організаційно-координаційні функції, забезпечуючи ефективність реалізації губернатором своїх повноважень.

Третій розділ **«Характеристика кадрового складу київської губернської адміністрації»** складається з трьох підрозділів, в яких охарактеризовано кадровий склад київської губернської адміністрації, складено суспільно-професійний портрет чиновницьких груп.

У підрозділі 3.1. *«Суспільно-професійний портрет київського губернатора»* охарактеризовано життєвий та службовий шлях київських губернаторів. З'ясовано, яким характеристикам відповідав кандидат на посаду київського губернатора. Комплексний аналіз архівних джерел засвідчує, що забезпечення високого професійного рівня губернаторського складу Київської губернії, з огляду на зростання значення краю у житті імперії, було однією з найважливіших завдань внутрішньої політики вищої імперської влади. Відбір кандидатів на посаду київського губернатора визначався такими, на наш погляд, критеріями: особиста довіра імператора, службовий досвід та ділові якості, протекція високопоставлених покровителів. Посада київського губернатора у бюрократичній ієрархії Російської імперії мала високу престижність, а тому для більшості чиновників ставала важливим етапом у подальшій успішній кар'єрі. Саме ефективний і дієвий високопрофесійний кадровий склад київських губернаторів став одним із головних важелів внутрішньої політики російського самодержавства в Україні; зміцнення цього

інституту державного управління розглядалось самодержавством як один із ключових механізмів непорушності імперського державного ладу.

Суспільно-професійний портрет київського губернатора другої половини XIX – початку XX ст. виглядає так: вірність монархові, його особиста довіра та довіра вищих сановників імперії, вікова зрілість, високий рівень освіти, переважно військової, значний досвід управлінської діяльності, переважно на цивільній службі, престижність займаної посади.

Характеристика віце-губернаторського складу Київської губернії, принципи, за якими здійснювався підбір кандидатур на посаду викладені у підрозділі 3.3. *«Віце-губернаторський склад Київської губернії»*.

Віце-губернаторський склад Київської губернії характеризують такі риси: вірність монархові, його особиста довіра та довіра вищих сановників імперії, вікова зрілість, високий рівень освіти. На відміну від київського губернатора, вони не мали військової кар'єри, але значний досвід цивільної служби (від губернського секретаря (12 клас) до дійсного статського радника (4 клас)) та перебування на вищих імперських чиновницьких посадах (віце-губернатори, чиновники з особливих доручень при міністрі внутрішніх справ).

Посада київського віце-губернатора була серед тих посад в імперській чиновницькій ієрархії, яка дозволяла особі, що її займала та зарекомендувала себе позитивно, робити подальшу досить успішну кар'єру й претендувати на ще більш високі посади у бюрократичній ієрархії Російської імперії (губернатора, сенатора).

Значну увагу приділено службовому шляху київських віце-губернаторів, які були представниками козацько-старшинських родин.

У підрозділі 3.3. *«Апарат канцелярії київського губернатора»* з'ясовано принципи формування штату канцелярії київського губернатора, відтворено суспільно-професійні характеристики службовців цього відомства, розглянуто професійних шлях окремих чиновників канцелярії та їхнє значення у системі управління губернією. Значну увагу приділено взаєминам завідуючих канцелярією та київських губернаторів.

У другій половині XIX – початку XX ст. поява нових рис (різностановість, знання діловодства, професіоналізм) у портреті чиновника нижчого рангу губернської адміністрації засвідчує, що не дивлячись на її консерватизм та певну рутинність, управлінський апарат Київської губернії видозмінювався разом зі змінами в самій імперії, що стали результатом доби «Великих реформ» 1860-1880-рр. та з капіталістичною модернізацією.

У **висновках** автор узагальнює результати проведеного дослідження та викладає основні положення винесені на захист:

1. Опрацьована у ході написання дисертаційної роботи наукова література, присвячена становленню та особливостям функціонування цивільної губернської адміністрації у системі місцевого управління Російської імперії, дозволила нам відповідно до загальноприйнятої в історіографії періодизації виділити три періоди вивчення теми:

дорадянський, радянський, сучасний (науковий доробок українських та зарубіжних дослідників), які вирізняються різними методологічними підходами та оцінками становлення, функціонування механізму управління українськими землями у Російській імперії. Напрацювання науковців дорадянського періоду відзначені суб'єктивністю та наративністю, але при цьому мають вагомий джерельну цінність, тому що авторами були переважно чиновники та правники, що були сучасниками тих подій. Праці радянського періоду відзначені домінуванням підходів на основі марксистсько-ленінської методології, значною заідеологізованістю, що обумовлювало значний акцент уваги на критиці бюрократизму царизму, неефективності та антинародного характеру самодержавного режиму, засудженні внутрішньої політики царського уряду та висвітлення особистості й діяльності губернаторів, як «сатрапів» та сліпих виконавців волі самодержця. При цьому радянські дослідники своїми напрацюваннями забезпечили можливості продовжити комплексне вивчення питання функціонування губернської адміністрації на сучасному етапі розвитку історичної науки. Сучасний період історіографії характеризують дослідження різної проблематики з історії функціонування губернських органів влади, що пояснює увагу науковців як історичної, так і політико-правової спеціальностей до неї. Сучасна історіографія висвітлює такі питання функціонування історії губернського управління Російської імперії: історія становлення та функціонування інституту «губернатора», «губернського правління» й «канцелярії губернатора», організації регіонального функціонування місцевих органів імперської державної влади та управління, взаємодію імперської губернської адміністрації з органами місцевого самоврядування, питання біографістики та просопографії; питання суспільно-професійного портрету чиновників; соціально-економічна, національна та культурно-освітня діяльність представників губернської адміністрації; питанням адміністративно-територіального устрою українських губерній. У працях з історії державного управління, комплексно розглянуто проблему функціонування різних установ вищої імперської влади в українських губерніях, а також здійснено аналіз історико-правових аспектів функціонування губернської адміністрації в українських губерніях. Проте відсутність ґрунтовних праць, накопичений істориками матеріал, присвячений функціонуванню київської губернської адміністрації (1860-ті – 1917 рр.) дозволяє створити комплексне ґрунтовне, об'єктивно-узагальнююче дослідження з історії діяльності та функціонування київської губернської адміністрації (1860-ті – 1917 рр.).

2. Класифіковано різнопланові та різновидові джерела: 1) архівні документи; 2) законодавство Російської імперії у сфері діяльності адміністративно-управлінської системи, нормативно-правові акти та розпорядження імператора та МВС, яким безпосередньо були підпорядковані губернські управлінські інституції; 3) довідково-статистичні видання; 4) періодичні видання; 5) мемуари та спогади;

6) візуальні 7) художні твори; 8) інтернет-ресурси. Кількісно найбільш об'ємним є комплекс нормативно-правових актів та діловодних документів на основі яких нами відтворено повноваження, структуру, склад київської губернської адміністрації упродовж 1860-х – 1917 рр. Основною частиною архівних джерел, використаних у дослідженні, є документи Державного архіву Київської області та Центрального державного історичного архіву України, у м. Києві. Аналіз джерельної бази дає підстави зробити висновок про її достовірність і достатність для висвітлення всіх аспектів теми. Значна частина джерел введена до наукового обігу вперше. Опрацьований нами значний масив документів фондів № 59, 193, 274, 275, 442, 848 ЦДІАК України й фондів № 1, 2, 4, 7, 8, 9, 10, 804, 1260, 1716 Державного архіву Київської області дозволив документально відтворити особливості процесу функціонування та удосконалення київської губернської адміністрації (1860-х – 1917 рр.), охарактеризувати її кадровий склад (походження, вік, сімейний стан, віросповідання, нагороди, службовий шлях, освіту, а також встановити імена та особисті дані, оцінити професійний рівень, національну приналежність). Високий рівень інформативності та достовірності, видове різноманіття джерельної бази забезпечило різновекторність перевірки наявних фактів, неухильного дотримання наукової об'єктивності та повноцінного виконання поставлених завдань та мети дослідження.

3. Встановлено, що історія інституту київського губернатора, як імперського чиновника вищого рангу в системі імперської адміністрації місцевого рівня, до компетенції якого належали як прямі повноваження, очолюючи офіційні органи влади й управління (різноманітні присутності, комітети, комісії), так і різні додаткові, має 5 етапів процесу становлення, формування та функціонування: 1) 1797 – 1837 рр. – поява посади київського губернатора у системі імперського управління українськими землями у складі Російської імперії; 2) 1837 – 1864-1866 рр. – законодавчого оформлення повноважень та адміністративних функцій київського губернатора; 3) 1864-1866 рр. – 1903-1907 рр. – подальша інституалізація посади київського губернатора за умов централізації управління імперією; 4) 1906-1907 рр. – 1914 р. – спроби трансформації інституту київського губернатора за умов утвердження конституційно-монархічної моделі; 5) 1914-1917 рр. – наділення київського губернатора особливими повноваженнями в умовах воєнного часу. Важливе місце у системі управління Київською губернією посідав київський віце-губернатор, формально поступаючись по старшинству губернському предводителю дворянства, був першим і безпосереднім помічником цивільного губернатора у керівництві та організації діяльності київського губернського правління й у разі відсутності, хвороби або звільнення останнього виконував його обов'язки. Крім посадових осіб губернська адміністрація складалася з ряду установ. Основною ланкою між вищою державною владою та органами управління у повітах Київської губернії виступало київське губернське правління, колегіальний адміністративний

та організаційно-розпорядчий орган у системі місцевих імперських інституцій російської самодержавної влади, історія функціонування якого охоплює такі етапи: становлення (1775-1781 – 1836 рр.), організаційного оформлення губернського правління (1837-1859 рр.), остаточного оформлення губернського правління в системі імперського управління українськими губерніями (1859-1875 рр.), подальшого удосконалення (1876-1919 рр.). Дієвим виконавчим органом у системі органів влади та управління губернського рівня, що здійснював організаційно-координаційні функції, забезпечуючи ефективність реалізації губернатором своїх повноважень виступає канцелярія київського губернатора, функціонування якої має такі етапи: 1) 1800 – 1860-ті рр. етап удосконалення її організаційної структури, унормування повноважень її чиновників; 2) 1865 – 1917 рр. – етап подальшого удосконалення організаційно-правових засад діяльності, в якому можемо виокремити два підперіоди: 1865 – 1876 рр. (кадровий штат канцелярії упродовж 1865 – 1876 рр. відповідав нормам запровадженим у 1861 році (а не кількісним нормам, запровадженим на території імперії) і включав 9 штатних чиновників, 12 канцелярських службовців та 2 позаштатних чиновників з особливих доручень при губернаторі); 1876 – 1917 рр. (особовий штат канцелярії збільшується і вже складає: 9 штатних чиновників, 18 канцеляристських службовців та 2 позаштатних чиновників з особливих доручень при губернатору).

Київський губернатор, київський віце-губернатор, київське губернське правління з відповідними канцеляріями й присутствами у своїй сукупності склали київську губернську адміністрацію, яка діючи у рамках чинного російського законодавства, була однією з ланок у системі самодержавного ладу, служба у якій відзначена престижем і сходиною у подальшій успішній чиновницькій кар'єрі в Російській імперії.

4. З'ясовано особливості кадрового складу київської губернської адміністрації, який упродовж 1860-х – 1917 рр. характеризують зміни, пов'язані зі стратегічним та геополітичним місцем Київської губернії й суспільно-політичними та соціально-економічними трансформаціями в умовах капіталістичної модернізації та прагненням російського самодержавства зберегти недоторканість абсолютної монархії, суспільно-професійний портрет якого вирізняють такі традиційні характеристики, як: вірність монархові, його особиста довіра та довіра вищих сановників імперії, законодавча неврегульованість критеріїв та вимог щодо кандидата на посаду, дієздатний вік для чиновника губернської адміністрації (для губернатора він складав 41-50 років, для віце-губернатора – 36-40 років, для начальника канцелярії, для чиновників нижчого рангу – 21-30 років); освітній рівень (губернатори, віце-губернатори – вища освіта, завідувач канцелярії, очільник профільних відділень київського губернського правління – вища або середня освіта, чиновники нижчого рангу – середня або початкова), станова приналежність (губернатори, віце-губернатори – дворяни, чиновники нижчого рангу – міщани, селяни, діти чиновників або

ж священників), конфесійна приналежність (більшість чиновників – православні), національність (росіяни, українці, німці), професійний стаж (цивільні губернатори – 21-30 років, віце-губернатори – 11-16 років, завідувачі канцелярії губернатора – професійна компетентність, чиновники нижчого рангу – професійна компетентність). Серед особливостей суспільно-професійної характеристики чиновницького складу київської губернської адміністрації виділяємо: ретельний добір кандидатур з можливою перспективою їхньої подальшої кар'єри в центральних органах імперської влади; перевагу дворян на посадах губернаторів та віце-губернаторів; постійну ротацію (особливо губернаторів та віце-губернаторів); обмеженість доступу до вищих посад приналежних до римо-католицької церкви та поляків; зростання чиновників різночинного походження (особливо середньої і нижчої ланки). Новими рисами у суспільно-професійному портреті чиновника губернського рівня стало зменшення кількості чиновників із військового відомства й збільшення числа чиновників, кар'єра яких пов'язана з цивільними відомствами (зокрема, міністерство внутрішніх справ); залучення до державної служби активних діячів місцевих органів самоврядування (земств, міських дум).

Кадровий склад Київської губернської адміністрації є яскравим віддзеркаленням суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, що склалась в Київській губернії та Російської імперії в цілому упродовж другої половини XIX – початку XX ст.

5. Визначено перспективні напрями подальшого вивчення та поглибленого вивчення функціонування губернської адміністрації (структури, кадрового складу) у системі імперського управління українськими губерніями, означено рекомендації щодо подальшого удосконалення моделі державного управління на місцях, що дозволяє запропонувати такі напрями подальшого вивчення, наукового та практичного дискурсу проблем функціонування губернської адміністрації (структури, кадрового складу) у системі імперського управління українськими губерніями, зокрема вивчення проблеми співіснування й взаємин імперських губернських інститутів влади з Гетьманщиною, Другою Малоросійською колегією; прослідкувати еволюцію губернських органів державної влади у період 1917-1921 рр.; проаналізувати взаємини губернської адміністрації з органами місцевого самоврядування (земствами, міськими думами, дворянськими зібраннями тощо). Узагальнення напрацьованого матеріалу у сфері місцевого управління українськими губерніями Російської імперії дозволило сформулювати рекомендації щодо подальшого удосконалення моделі державного управління на місцях: необхідність реалізації державної політики інформатизації регіонів та місцевостей; запровадження механізму взаємодії «людина–влада»; налагодження зв'язків органів державної влади на місцях із громадськістю, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування.

Таким чином, київська губернська адміністрація упродовж 1860-х – 1917 рр. оформилась як складова єдиної загальноімперської централізованої системи губернського управління українськими губерніями, відігравши важливу роль у впровадженні імперської політики не лише у Київській губернії, а й усіх губерніях Правобережної України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ АВТОРА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ніколайчук Д. Павло Іванович Гессе – київський цивільний губернатор: етапи життєвого шляху та службової діяльності / *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. Серія 6: Історичні науки*, 2016. Вип. 14. С. 137-151.

2. Ніколайчук Д. Київський цивільний губернатор П.Гессе та Т.Шевченко: до історії взаємин / *Вісник аграрної історії*. 2016. №15. С.17-28.

3. Ніколайчук Д. Київські імперські чиновники: видавнича діяльність М. Грушевського / *Вісник черкаського університету. Серія: Історичні науки (напрям: Історія та Етнологія)*. 2016. №3-4. С.67-76.

4. Ніколайчук Д. Київські імперські очільники і «українське мовне питання» (до 140-х роковин видання Емського указу) / *Український історичний збірник*. 2017. Вип. 19. С.98-110.

5. Ніколайчук Д. Канцелярія київського цивільного губернатора / *Проблеми історії України XIX – XX ст.* 2017. № 27. С.151-165.

6. Ніколайчук Д. Київський цивільний губернатор у системі російського імперського управління в Україні (1860-ті – 1917 рр.) / *Вісник аграрної історії*. 2017. № 21-22. С.48-63.

7. Ніколайчук Д. Київська губернська адміністрація та український національний рух (на прикладі історії Південно-Західного відділу Російського географічного товариства) / *Історіографічні дослідження в Україні: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 28. С.144-160.

у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз:

8. Ніколайчук Д. Соціо професійний портрет київських цивільних губернаторів (друга половина XIX – початок XX ст.) / *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 124 (9). С.20-25.

9. Ніколайчук Д. Київське губернське правління: організація діяльності (кінець XVIII – початок XX ст.) / *Український історичний журнал*. 2017. №5. С.36-51.

10. Ніколайчук Д. Київський віце-губернатор (1860-ті – 1917 рр.): історико-політичний портрет / *Науковий вісник Чернівецького університету ім. Ю. Федьковича*. 2018. №1(47). С.61-73.

у публікаціях, що додатково відображають результати дисертаційного дослідження:

11. Ніколайчук Д. Генерал-губернатор О.М. Дондуков-Корсаков в оцінці російського історика О.Міллера / *Драгоманівські історичні студії*:

зб. наук. праць молодих істориків / відп. ред. і упор. О.Потильчак. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова. 2015. Вип. 3 (7). С.219-227.

12. Ніколайчук Д. Київський цивільний губернатор П. Гессе: «польське питання» 1863 р. / *Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у XXI ст.: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, Україна, 1-2 квітня 2016 р.). Київ: ГО «Київська наукова суспільствознавча організація». 2016. С. 33-36.

13. Ніколайчук Д. Життєвий та службовий шлях київського військового губернатора та управляючого цивільною частиною – Миколи Генадійовича Казнакова / *Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 25-26 березня 2016 р.). Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук». 2016. С.64-68.

14. Ніколайчук Д. Інститут київського цивільного губернатора: історико-правові аспекти діяльності / *Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності* (Одеса, 12-13 лютого 2016 р.) / за заг. ред. д. політ. н., професора Д. Яковлева. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія». 2016. С.142-146.

15. Ніколайчук Д. Місцева імперська адміністрація в умовах впровадження селянської реформи 1861 р.: діяльність київського цивільного губкрнатора / *Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість в умовах європейської інтеграції: Зб. матеріалів XIX Всеукр. наук. конф.* (Київ, 21 квітня 2016 р.); у 2-х т. К.: Вид-во Європейського університету. 2016. Т.1. С.172-175.

16. Ніколайчук Д. Київський цивільний губернатор П. Саввич (1857 – після 1917 р.): випускник Володимирського Київського кадетського корпусу / *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (1 грудня 2017 р.) К.: НУОУ. 2017.С.51.

17. Ніколайчук Д. Сергій Гудим-Левкович: до історії життя та діяльності київського цивільного губернатора / *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «VI Міждисциплінарні гуманітарні читання»* (22 грудня 2017 р.). К.: НАН України. 2017. С.57-58.

18. Ніколайчук Д. Київська губерньська адміністрація (1860-ті – 1917 р.): джерелознавчий огляд документів Державного архіву Київської області / *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків* / відп. ред. і упор. О. Потильчак. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова. 2018. Вип. 4 (8). С.343-348.

19. Ніколайчук Д. Київські цивільні губернатори: штрихи до портрету (друга половина XIX – початок XX ст.) / *Історія в школі*. 2015. № 11-12. С.15-20.

20. Ніколайчук Д. Поет і бюрократ: сторінки біографії Т. Шевченка / *Історія в школі*. 2016. № 2-3. С.6-11.

21. Ніколайчук Д. «Оце зачинаємо нашу народню газету, для наших селян і робітників українських»: деякі сторінки біографії М. Грушевського (до 150-річчя з дня народження Михайла Грушевського) / *Історія в школі*. 2016. № 9-10. С. 14-21.

22. Ніколайчук Д. Київська губернська адміністрація і діяльність Південно-Західного відділу імператорського Російського товариства / *Історія та сучасність*. 2017. №3. С.8-15.

23. Ніколайчук Д. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії: Київська губернія (кінець XVIII – початок XX ст.) (на допомогу вчителю історії України, 9 клас) / *Історія в рідній школі*. 2017. №11 (195). С.2-11.

24. Ніколайчук Д. Томара Лев Павлович (1839 – 1917 (?)): життєвий і службовий шлях волинського та київського цивільного губернатора / *Модернізаційні процеси на Волині в XIX – на початку XX ст.: зб. наук. праць*. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. С.121-131.

АНОТАЦІЯ

Ніколайчук Д. О. Київська губернська адміністрація (1860-ті – 1917 рр.): повноваження, структура, кадровий склад. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01. – історія України. – Інститут історії України. Національна академія наук України. – К., 2018.

У дисертації на основі опрацювання архівних матеріалів та великого масиву опублікованих та неопублікованих джерел досліджено функціонування київської губернської адміністрації. Визначено основні етапи становлення управлінських інституцій Київської губернії (київського губернатора, київського губернського правління, канцелярії київського губернатора), зміни їх службових повноважень відповідно до внутрішньополітичного становища країни. Охарактеризовано кадровий склад київської губернської адміністрації, особливості кадрового забезпечення її інституцій. Визначено, що у підпорядкуванні київської губернської адміністрації для підвищення рівня управління губернією функціонували спеціальні підрозділи: комісії, комітети, присутствія, очільниками та членами яких були вищі посадові особи губернії – губернатор, віце-губернатор. Виявлено характерні особливості суспільно-політичного портрету чиновницьких груп київської губернської адміністрації.

Київська губернська адміністрація упродовж 1860-х – 1917 рр. оформилась як складова єдиної загальноімперської централізованої системи губернського управління українськими губерніями, відігравши важливу роль у впровадженні імперської політики не лише у Київській губернії, а й губерніях Правобережної України.

Ключові слова: київська губернська адміністрація, київський губернатор, київський віце-губернатор, київське губернське правління,

канцелярія київського губернатора, чиновник, кадровий склад, суспільно-професійний портрет.

АННОТАЦИЯ

Николайчук Д. А. Киевская губернская администрация (1860-е – 1917 гг.): полномочия, структура, кадровый состав). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01. – история Украины. – Институт истории Украины. Национальная академия наук Украины. – К., 2018.

В диссертации на основе обработки архивных материалов и большого массива опубликованных и неопубликованных источников исследовано функционирования киевской губернской администрации. Определены основные этапы становления управленческих институтов Киевской губернии (киевского губернатора, киевского губернского правления, канцелярии киевского губернатора), изменения их служебных полномочий в соответствии с внутривнутриполитическим положением страны и губернии соответственно. Охарактеризован кадровый состав киевской губернской администрации, особенности кадрового обеспечения ее институтов. Определено, что в подчинении киевской губернской администрации для повышения уровня управления губернией функционировали специальные подразделения: комиссии, комитеты, присутствия, руководителями и членами которых были высшие должностные лица губернии - губернатор, вице-губернатор. Выявлены характерные особенности общественно-политического портрета чиновничьих групп киевской губернской администрации.

Киевская губернская администрация в течение 1860-х – 1917 гг. оформилась как составляющая единой общеимперской централизованной системы губернского управления украинскими губерниями, отыграв важную роль во внедрении имперской политики не только в Киевской губернии, но и губерниях Правобережной Украины.

Ключевые слова: киевская губернская администрация, киевский губернатор, киевский вице-губернатор, киевское губернское правление, канцелярия киевского губернатора, чиновник, кадровый состав, общественно-профессиональный портрет.

SUMMARY

Nikolaichuk D. Kyiv provincial administration (the sixties of the 19th century – 1917): authorities, structure, staff composition.

This dissertation presents research of functioning of Kyiv provincial administration on the basis of handling archive materials and multiple published and unpublished sources. The basic stages of development of administrative institutes of Kyiv province (Kyiv governor, Kyiv provincial government, the administrative support office of Kyiv governor), change of their official authorities in compliance to internal political situation of the state were

determined. On the basis of the complex of archive materials it is established that the provincial government became one of key administrative establishments of this part of the state and executed administrative, control and executive function together with a governor, being the main collegial body of imperial power, which decided the basic questions of life within the territory. It is established that an administrative support office of Kyiv civil governor became an effective executive body in the system of governance of Kyiv province and carried out organizational and co-ordination functions, providing efficiency of exercising of the authorities by a civil governor. It is established, that the special subdivisions were operating and being under direct submission of Kyiv provincial administration for the increase of the level of management of a province, including as follows: commissions, committees, attendance, the chiefs and the members of which were top-ranking officers of province, such as a governor, a vice-governor. It is established that a governor as an imperial top-ranking officer exercised not only his direct authorities, being at the head of the official bodies of power and governing bodies in this part of the state (various committees, commissions), but also he carried out management of different public cultural and benevolent societies and organizations in organizing their activity directly.

The composition of staff of Kyiv provincial administration, the features of supply of staff for its institutes are described. It is established by the author that an experience of civil servants' service, professional skills, which were obtained being appointed to different positions at the provincial administration, the high level of qualification of officials was considered as an advantage for holding of senior public positions in the system of governance of Kyiv province (such as a governor, vice-governor, a head of governor's administrative support office). The outstanding characteristics of social and political description of the groups of civil servants of Kyiv provincial administration were determined.

The Kyiv provincial administration during a period from the 1860th till 1917 was formed as a constituent part of the unified imperial centralized system of provincial governance of the Ukrainian provinces, playing an important role in implementation of imperial policy not only in Kyiv province but also in provinces of Right-Bank Ukraine.

Thesis for the degree of Candidate of Historical Sciences, Specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – Institute of History of Ukraine at the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

Key words: Kyiv provincial administration, Kyiv governor, Kyiv vice-governor, Kyiv provincial governance, administrative support office of Kyiv governor, official, composition of staff, public and professional description.